

De archieven van een avonturier met duizend gezichten

Soldaat aan de zijde van de zuidelijken tijdens de Amerikaanse Burgeroorlog, daarna in dienst van de noordelijken, zeeman, speciaal gezant van de New York Herald, ontdekkingsreiziger in opdracht van een koning, afgevaardigde in the House of Commons en ten slotte verheven in de adelstand... Over Henri Morton Stanley zouden de Engelsen zeggen dat hij ‘bigger than life’ was...

...maar toch ook een tikkeltje opportunistisch. Hoe was het mogelijk dat dit ‘akelige mannetje’, zoals Queen Victoria hem beschreef, in 1841 geboren in Wales van een anonieme vader, gedropt in een weeshuis waar kinderen enkel het alfabet en wat goeie manieren leerden, door zijn vechtlust, bluf en geluk Livingstone en Emin Pasha zou ‘redden’ en de onbekende meanders van de Congostroom ontdekken? En daarna de rechterhand zou worden van de Koning der Belgen die zichzelf een kolonie cadeau wilde schenken...

Een grillige levensloop

Mathilde Leduc-Grimaldi, geschiedkundige en verantwoordelijk voor de archieven van Stanley in het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika in Tervuren (KMMA), geeft haar analyse van zijn grillige levensloop: “Zijn engagement bij de zuidelijken was niet meer dan logisch, aangezien zijn adoptiefamilie belangrijke handelaars waren in het zuiden en alle belang hadden bij het voortbestaan van de slavernij. Na de oorlog bracht hij als reporter in New York verslag uit over de Indische oorlogen en het vredesproces. Hij werd er ondergedompeld in een compleet andere tijdsgeest, gestoeld op veel progressievere ideeën en op een vertrouwen in de toekomst. Dat gedachtegoed oefende een grote aantrekkingskracht uit op Stanley en zal hem markeren.” Maar Stanley kende ook de klassieke literatuur – de Bijbel, Cicero, de oude Grieken – en was buitengewoon leergierig. Zijn pen is zowel feitelijk als doorvoeld. “Zijn

artikels zijn uitgebreid gedocumenteerd en zijn schrijfstijl is levendig, helemaal niet hoogdravend en in de trant van Mark Twain, die zijn stempel drukte op de Noord-Amerikaanse pers in die tijd”, legt Mathilde Leduc-Grimaldi uit.

Uledi de Moedigste, Manwa Sera de Hoofdman, Stanley. November 1877. Congo Album.
Aankoop, 2001, Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren -
© KMMA-MRAC

“Dankzij zijn vrouw Dorothy hebben we deze archieven kunnen verzamelen.”

Nooit zonder pen

Dan krijgt Stanley een opdracht die we op zijn minst merkwaardig kunnen noemen: hij wordt uitgestuurd om de ontdekkingsreiziger Livingstone op te sporen, die op zoek was naar de bronnen van de Nijl. Die opdracht zal hem onsterfelijk maken, alsook de legendarische oneliner “Doctor Livingstone, I presume?”. Of hij die woorden echt heeft uitgesproken laten we in het midden...

“Tijdens die eerste expeditie op het zwarte continent beschrijft Stanley het Afrika van vóór de ingrijpende veranderingen die de kolonisatie teweeg zou brengen. Een wereld die nog niet weet wat haar te wachten staat. In dat opzicht is zijn getuigenis werkelijk uniek.” Vanaf die eerste reis bleef hij voortdurend zijn ontmoetingen, ontdekkingen en indrukken beschrijven, met een gezien de moeilijke omstandigheden verbluffende regelmaat. En soms met een laconieke vermelding, zoals “pauze” of “ziek” (hij leed aan malaria en maagontstekingen), om een onderbreking in zijn vertelling te verklaren.

Tegen de toenmalige gewoontes in was zijn vooruitstrevende vrouw Dorothy bij zijn dood in 1904 van mening dat zijn geschriften moesten worden beschouwd als zijn memoires en worden bewaard voor de volgende generaties.

Zowel zijn reisverslagen als de vele andere manuscripten, overeenkomsten, artikels, correspondentie met de grote politieke en literaire personen uit die tijd, maar ook kaarten, foto's en schetsen, konden door achtereenvolgende aankopen door de Koning Boudewijnstichting en met de steun van de Generale Maatschappij van België integraal worden bijeengebracht in het KMMA. Het museum is dan ook een wereldwijde referentie geworden wat betreft Stanley en zijn belangrijke getuigenis van een tijdperk dat even paradoxaal was dan hijzelf.

Gezicht op de Opper-Congo van Upoto Mission Station, Congo Album.

Aankoop, 2001, Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren - © KMMA-MRAC

Yellialla Falls, vijf mijl boven Vivi, Congo Album.

Aankoop, 2001, Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren - © KMMA-MRAC

Kano van de Missie vaart de Opper-Congo af, Congo Album.

Aankoop, 2001, Koninklijk Museum voor Midden-Afrika, Tervuren - © KMMA-MRAC